HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

דלא קטליה דוד לשמעי דאתיליד מיניה מרדכי דמיקני ביה המן ומה שילם לי ימיני דלא קטליה שאול לאגג דאתיליד מיניה המן דמצער לישראל רבי יוחנן אמר לעולם מבנימן קאתי ואמאי קרי ליה יהודי על שום שכפר בע"ז שכל הכופר בע"ז נקרא יהודי כדכתיב [1]איתי גוברין יהודאין וגו' רבי שמעון בן פזי כי הוה פתח בדברי הימים אמר הכי כל דבריך אחד הם ואנו יודעין לדורשן ° [2]ואשתו היהודיה ילדה את ירד אבי גדור ואת חבר אבי שוכו ואת יקותיאל אבי זנוח ואלה בני בתיה בת פרעה אשר לקח מרד אמאי קרי לה יהודיה על שום שכפרה בע"ז דכתיב [3]ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור א)ואמר רבי יוחנן שירדה לרחוץ מגילולי בית אביה ילדה והא רבויי רביתיה לומר לך ב)שכל המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו ירד זה משה ולמה נקרא שמו ירד [א] שירד להם לישראל מן בימיו ג)גדור שגדר פרצותיהן של ישראל חבר שחיבר את ישראל לאביהן שבשמים סוכו שנעשה להם לישראל כסוכה יקותיאל שקוו ישראל לאל בימיו זנוח שהזניח עונותיהן של ישראל אבי אבי אב בתורה אב בחכמה אב בנביאות ואלה בני בתיה אשר לקח מרד וכי מרד שמו והלא כלב שמו אמר הקב"ה יבא כלב שמרד בעצת מרגלים וישא את (א) בת פרעה שמרדה בגלולי בית אביה [4]אשר הגלה מירושלם אמר רבא שגלה מעצמו [5]ויהי אומן את הדסה קרי לה הדסה וקרי לה אסתר תניא ר"מ אומר אסתר שמה ולמה נקרא שמה הדסה °על שם הצדיקים ד)שנקראו הדסים וכן הוא אומר [6]והוא עומד בין ההדסים רבי יהודה אומר הדסה שמה ולמה נקראת שמה אסתר על שם שהיתה מסתרת דבריה שנאמר [7]אין אסתר מגדת את עמה וגו' ר' נחמיה אומר הדסה שמה ולמה נקראת אסתר שהיו אומות העולם קורין אותה על שום אסתהר בן עזאי אומר אסתר לא ארוכה ולא קצרה היתה אלא בינונית כהדסה ר' יהושע בן קרחה אמר ה)אסתר ירקרוקת היתה וחוט של חסד משוך עליה כי אין לה אב ואם ובמות אביה ואמה למה לי אמר רב אחא עיברתה מת אביה ילדתה מתה אמה ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת תנא משום ר"מ אל תקרי לבת אלא לבית וכן הוא אומר [8]ולרש אין כל כי אם כבשה אחת קטנה אשר קנה ויחיה ותגדל עמו ועם בניו יחדו מפתו תאכל ומכוסו תשתה ובחיקו תשכב ותהי לו כבת משום דבחיקו תשכב הוות ליה ו)(לבת) אלא ז)(לבית) הכי נמי לבית [9]ואת שבע הנערות וגו' אמר רבא שהיתה מונה בהן ימי שבת וישנה ואת נערותיה וגו' אמר רב שהאכילה מאכל יהודי ושמואל אמר שהאכילה ח)קדלי דחזירי ור' יוחנן אמר זרעונים וכן הוא אומר [10]ויהי המלצר נושא את פת בגם ונותן להם זרעונים [11]ששה חדשים בשמן המור ט)מאי שמן המור ר' חייא בר אבא אמר סטכת רב הונא אמר שמן זית שלא הביא שליש תניא רבי יהודה אומר אנפקינון שמן זית שלא הביא שליש ולמה סכין אותו שמשיר את השיער ומעדן את הבשר [12]בערב היא באה ובבקר היא שבה אמר רבי יוחנן מגנותו של אותו רשע למדנו שבחו שלא היה משמש מטתו ביום [13]ותהי אסתר נשאת חן אר"א י)מלמד שלכל אחד ואחד נדמתה לו כאומתו [14]ותלקח אסתר אל המלך אחשורוש אל בית מלכותו בחדש העשירי הוא חדש טבת ירח שנהנה גוף מן הגוף [15]ויאהב המלך את אסתר מכל הנשים ותשא חן וחסד לפניו מכל הבתולות אמר רב ביקש לטעום טעם בתולה טעם בעולה טעם [16]ויעש המלך משתה גדול עבד משתיא ולא גליא ליה דלי כרגא ולא גליא ליה שדר פרדישני ולא גליא ליה [17]ובהקבץ בתולות שנית וגו' אזיל שקל עצה ממרדכי אמר אין אשה מתקנאה אלא בירך חבירתה ואפי' הכי לא גליא ליה דכתיב [7]אין אסתר מגדת מולדתה וגו' אמר רבי אלעזר מאי דכתיב

לא

כ) **דלא קטליה דוד לשמעי.** שהיה חייב מיתה: **לאידך גיסא.** לצעקה ולא לשבח איש יהודי ואיש ימיני גרמו לי הצער הזה: **איתי גוברין יהודאין כו'.** וסיפיה דקרא לאלהך לא פלחין: **כל דבריך אחד הן.** כנגד הספר היה אומר כל דבריך דברי הימים אחת הן הרבה שמות אתה מזכיר פלוני ופלוני וכולן אדם אחד הן: **ואנו יודעין לדורשן.** ואע"פ שסתמת אותן אנו נותנין את לבינו עד שאנו יודעין לדורשן. משום דאמרינן לעיל כל הכופר בע"ז נקרא יהודי נקט לה הכא: **ואשתו היהודיה וגו'.** והלא בתיה שמה דהא כתיב בסופיה ואלה בני בתיה: **לרחוץ.** לטבול ל) לשון גירות: **והלא כלב שמו.** שבכלב משתעי קרא: הכי גרסינן **וישא בתיה שמרדה בגילולי בית אביה.** ולכך נשתנה שמה בליקוחין הללו: **שגלה מעצמו.** מדלא כתיב אשר היה מן הגולה אשר הגלתה וכתיב אשר הגלה עם הגולה משמע שלא היה כשאר ישראל שגלו על כרחן והוא גלה מעצמו כמו שעשה ירמיה שגלה מעצמו עד שאמר לו הקב"ה לחזור: **בין ההדסים אשר במצולה.** בין הצדיקים שגלו לבבל. ובשכינה משתעי קרא: **אסתהר.** ° ירח. יפה כלבנה: **ירקרוקת היתה.** כהדסה זו: **אלא חוט של חסד משוך עליה.** מאת הקב"ה לכך נראית יפה לאומות ולאחשורוש: **ובמות אביה ואמה תו ל"ל.** מאחר דכתיב מ) כי אין לה אב ואם אלא ללמדנו שאפי' יום אחד לא היה לה אב ואם: **בשעה שנתעברה אמה מת אביה.** נמצא שלא היה לה אב משעה שנראה להקרות אב: **וכשילדתה אמה מתה.** ולא נראית לקרות אם: **ולרש אין כל.** באוריה משתעי קרא: **כבשה אחת.** (ב) בת שבע: **שהיתה מונה בהן ימי שבת.** שהיתה משרתת לה אחת באחד בשבת ואחת בשני בשבת ואחת בשלישי בשבת וכן כולן וכשהגיע יום שפחה של שבת יודעת שהיום שבת: נ) **כתלי דחזירי.** בקוני"ש שמינים. ומתוך אונסה לא נענשה: **וכן הוא אומר.** שהזרעונים טובים לצדיקים להבדילן ממאכל טמא: **ויהי המלצר נושא את פת בגם ויין משתיהם וגו'.** וכתיב בההוא ענינא ולמקצת ימים עשרה נראה מראיהם טוב ובריאי בשר וגו': **אנפקינון שמן זית שלא הביא שליש.** גבי מנחות תנן ס) אין מביאין אנפקינון ואם הביא פסול ועלה קאי ר' יהודה ואמר מהו אנפקינון: **מעדן.** (ג) מלהיב: **מגנותו של אותו רשע.** גנותו הוא זה שהוא בועל נשים ומשלחן: **שהגוף נהנה מן הגוף.** מפני הצינה. והעיד לך הכתוב שהיו מתכונין מן השמים לחבבה על בעלה: **ביקש לטעום כו'.** לכך נאמר מכל הנשים ומכל הבתולות: **עבד משתיא כו'.** חיזר לכמה ענינים לפייסה שתגלה לו מולדתה ולא הועיל וסמוך לה להאי קרא ובהקבץ בתולות שנית וגו' אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה וגו' ע) עבד משתיא סעודה לכבודה מה שלא עשה בשאר נשים: **דלי כרגא.** אמר בשביל אסתר אני מניח לכם מכסי גולגולתכם והיינו והנחה למדינות עשה פ): **שדר פרדישני.** דורונות לשרים בשמה והיינו דכתיב צ) ויתן משאת כיד המלך:

לא

כל הכופר בע"ז נקרא יהודי שנאמר איתי גוברין יהודאין ק). על שם יהודי שהרי אמר בחלק (סנהדרין דף צג:) דלא הוו משבט יהודה: **אשר** הגלה שגלה מעצמו. ודריש ליה מדלא כתיב הוגלה: **קדלי** דחזירי. וח"ו היא לא היתה אוכלת:

וטובלת

מסורת הש"ס

א) [סוטה יב:], ב) סנהדרין יט:, ג) גי' ע"י ובשבילו, ד) [סנהדרין צג. ע"ש ועי' תוס' ברכות כו: ד"ה ואין שיחה], ה) [לקמן טו.], ו) [נ"ל כבת], ז) [נ"ל כבית וכן איתא בע"י], ח) [פירוש עורף של חזרת כלומר ראש של חסא ערוך ערך קתל ועיין תוספות ד"ה קדלי], ט) פסחים מג. ע"ש מ"ק ט: ע"ש שבת פ: ע"ש מנחות פו. ע"ש, י) [לעיל ז.], כ) מן תיבת דלא עד תיבת הלעז הזה שייך לעמוד הקודם, ל) [נ"ל לשום], מ) [אסתר ב], נ) בערוך הגי' קתלי, ס) [מנחות פה:], ע) [אסתר ב], פ) [שם], צ) [שם], ק) [בע"י איתא בזה"ל תימה אימא שקראם יהודאין לפי שהיו משבט יהודה כדכתיב (דניאל א) ויהי בהם מבני יהודה דניאל חנניה מישאל ועזריה וי"ל דאתיא כר"ש בר נחמני דאמר בפרק חלק צג: דניאל מבני יהודה חנניה מישאל ועזריה משאר שבטים],

◆

תורה אור השלם

1. אִיתַי גֻּבְרִין יְהוּדָאִין דִּי מַנִּיתָ יָתְהוֹן עַל עֲבִידַת מְדִינַת בָּבֶל שַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֵד נְגוֹ גֻּבְרַיָּא אִלֵּךְ לָא שָׂמוּ עֲלָךְ מַלְכָּא טְעֵם לֵאלָהָךְ לָא פָלְחִין וּלְצֶלֶם דַּהֲבָא דִּי הֲקֵימְתָּ לָא סָגְדִין: דניאל ג יב

2. וְאִשְׁתּוֹ הַיְהֻדִיָּה יָלְדָה אֶת יֶרֶד אֲבִי גְדוֹר וְאֶת חֶבֶר אֲבִי שׂוֹכוֹ וְאֶת יְקוּתִיאֵל אֲבִי זָנוֹחַ וְאֵלֶּה בְּנֵי בִּתְיָה בַת פַּרְעֹה אֲשֶׁר לָקַח מָרֶד: דברי הימים א ד יח

3. וַתֵּרֶד בַּת פַּרְעֹה לִרְחֹץ עַל הַיְאֹר וְנַעֲרֹתֶיהָ הֹלְכֹת עַל יַד הַיְאֹר וַתֵּרֶא אֶת הַתֵּבָה בְּתוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת אֲמָתָהּ וַתִּקָּחֶהָ: שמות ב ה

4. אֲשֶׁר הָגְלָה מִירוּשָׁלַיִם עִם הַגֹּלָה אֲשֶׁר הָגְלְתָה עִם יְכָנְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה אֲשֶׁר הֶגְלָה נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל: אסתר ב ו

5. וַיְהִי אֹמֵן אֶת הֲדַסָּה הִיא אֶסְתֵּר בַּת דֹּדוֹ כִּי אֵין לָהּ אָב וָאֵם וְהַנַּעֲרָה יְפַת תֹּאַר וְטוֹבַת מַרְאֶה וּבְמוֹת אָבִיהָ וְאִמָּהּ לְקָחָהּ מָרְדֳּכַי לוֹ לְבַת: אסתר ב ז

6. רָאִיתִי הַלַּיְלָה וְהִנֵּה אִישׁ רֹכֵב עַל סוּס אָדֹם וְהוּא עֹמֵד בֵּין הַהֲדַסִּים אֲשֶׁר בַּמְּצֻלָה וְאַחֲרָיו סוּסִים אֲדֻמִּים שְׂרֻקִּים וּלְבָנִים: זכריה א ח

7. אֵין אֶסְתֵּר מַגֶּדֶת מוֹלַדְתָּהּ וְאֶת עַמָּהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה עָלֶיהָ מָרְדֳּכָי וְאֶת מַאֲמַר מָרְדֳּכַי אֶסְתֵּר עֹשָׂה כַּאֲשֶׁר הָיְתָה בְאָמְנָה אִתּוֹ: אסתר ב כ

8. וְלָרָשׁ אֵין כֹּל כִּי אִם כִּבְשָׂה אַחַת קְטַנָּה אֲשֶׁר קָנָה וַיְחַיֶּהָ וַתִּגְדַּל עִמּוֹ וְעִם בָּנָיו יַחְדָּו מִפִּתּוֹ תֹאכַל וּמִכֹּסוֹ תִשְׁתֶּה וּבְחֵיקוֹ תִשְׁכָּב וַתְּהִי לוֹ כְּבַת: שמואל ב יב ג

9. וַתִּיטַב הַנַּעֲרָה בְעֵינָיו וַתִּשָּׂא חֶסֶד לְפָנָיו וַיְבַהֵל אֶת תַּמְרוּקֶיהָ וְאֶת מָנוֹתֶהָ לָתֶת לָהּ וְאֵת שֶׁבַע הַנְּעָרוֹת הָרְאֻיוֹת לָתֶת לָהּ מִבֵּית הַמֶּלֶךְ וַיְשַׁנֶּהָ וְאֶת נַעֲרוֹתֶיהָ לְטוֹב בֵּית הַנָּשִׁים: אסתר ב ט

10. וַיְהִי הַמֶּלְצַר נֹשֵׂא אֶת פַּתְבָּגָם וְיֵין מִשְׁתֵּיהֶם וְנֹתֵן לָהֶם זֵרְעֹנִים: דניאל א טז

11. וּבְהַגִּיעַ תֹּר נַעֲרָה וְנַעֲרָה לָבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ מִקֵּץ הֱיוֹת לָהּ כְּדָת הַנָּשִׁים שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ כִּי כֵּן יִמְלְאוּ יְמֵי מְרוּקֵיהֶן שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בְּשֶׁמֶן הַמֹּר וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בַּבְּשָׂמִים וּבְתַמְרוּקֵי הַנָּשִׁים: אסתר ב יב

12. בָּעֶרֶב הִיא בָאָה וּבַבֹּקֶר הִיא שָׁבָה אֶל בֵּית הַנָּשִׁים שֵׁנִי אֶל יַד שַׁעַשְׁגַז סְרִיס הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר הַפִּילַגְשִׁים לֹא תָבוֹא עוֹד אֶל הַמֶּלֶךְ כִּי אִם חָפֵץ בָּהּ הַמֶּלֶךְ וְנִקְרְאָה בְשֵׁם: אסתר ב יד

13. וּבְהַגִּיעַ תֹּר אֶסְתֵּר בַּת אֲבִיחַיִל דֹּד מָרְדֳּכַי אֲשֶׁר לָקַח לוֹ לְבַת לָבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ לֹא בִקְשָׁה דָּבָר כִּי אִם אֶת אֲשֶׁר יֹאמַר הֵגַי סְרִיס הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר הַנָּשִׁים וַתְּהִי אֶסְתֵּר נֹשֵׂאת חֵן בְּעֵינֵי כָּל רֹאֶיהָ: אסתר ב טו

14. וַתִּלָּקַח אֶסְתֵּר אֶל הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֶל בֵּית מַלְכוּתוֹ בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי הוּא חֹדֶשׁ טֵבֵת בִּשְׁנַת שֶׁבַע לְמַלְכוּתוֹ: אסתר ב טז

15. וַיֶּאֱהַב הַמֶּלֶךְ אֶת אֶסְתֵּר מִכָּל הַנָּשִׁים וַתִּשָּׂא חֵן וָחֶסֶד לְפָנָיו מִכָּל הַבְּתוּלֹת וַיָּשֶׂם כֶּתֶר מַלְכוּת בְּרֹאשָׁהּ וַיַּמְלִיכֶהָ תַּחַת וַשְׁתִּי: אסתר ב יז

16. וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ מִשְׁתֶּה גָדוֹל לְכָל שָׂרָיו וַעֲבָדָיו אֵת מִשְׁתֵּה אֶסְתֵּר וַהֲנָחָה לַמְּדִינוֹת עָשָׂה וַיִּתֵּן מַשְׂאֵת כְּיַד הַמֶּלֶךְ: אסתר ב יח

17. וּבְהִקָּבֵץ בְּתוּלוֹת שֵׁנִית וּמָרְדֳּכַי יֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ: אסתר ב יט

גליון הש"ס

גמ' ואשתו היהודיה. עי' מ"ר ריש ויקרא: **שם** על שם הצדיקים. עי' ברכות דף כו ע"ב תוד"ה ואין שיחה: רש"י ד"ה אסתהר ירח. כי ירח תרגומו סהרא (בראשית לז ט):

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' וישא את בתיה בת פרעה: (ב) רש"י ד"ה כבשה אחת זו בת שבע: (ג) ד"ה מעדן מלהיב ומצהיל הס"ד:

◆

הגהות הגר"א

[א] גמ' (שירד להם לישראל מן בימיו) תא"מ ונ"ב שהוריד תורה לישראל:

◆

לעזי רש"י

בקוני"ש [בקונ"ש]. כתלי דבר אחר מלוחים.

◆

מוסף רש"י

קדלי דחזירי. חזירים יבשים שקורין בקינ"ש (חולין יז. ושם: כתלי). **סטכת.** לא איתפרש (פסחים מג.) או: שקורין בלשמ"א (מנחות פו.). **שלא הביאה שליש.** שלא בישלה שליש (מו"ק ט:). **ולמה סכין אותו.** היינו שמן המור (שבת פ:). **שמשיר את השער.** לפי שהוא בוסר ויש בו כח (מנחות פו.). **ומעדן את הבשר.** אשקליי"א (פסחים מג.). **נדמתה לו כאומתו.** והיו אומרים בפיהם זו משלנו היא (לעיל ז.).

◆

רבינו חננאל

כל המגדל יתום בתוך ביתו, מעלה עליו הכתוב כאילו הוא ילדו. נקראת הדסה, מפני דהיתה צדקת, שהצדיקים נקראין הדסין. לקחה מרדכי לו לבת, תנא משום ר' מאיר, לבית.